

Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTA ĪVA BOTA [YVES BOTA] SECINĀJUMI,
sniegti 2012. gada 19. aprīlī¹

Apvienotās lietas C-71/11 un C-99/11

Bundesrepublik Deutschland

pret

Y (C-71/11) un

Z (C-99/11)

(Bundesverwaltungsgericht (Vācija) lūgumi sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Direktīva 2004/83/EK — Obligātie standarti, lai kvalificētu trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kā bēgļus — Bēgļa statusa piešķiršanas nosacījumi — 9. pants — “Vajāšanas darbību” jēdziens — Pamatotu baiļu tikt vajātam esamība — Smags reliģijas brīvības aizskārums — Pakistānas pilsoņi, kuri ir piederīgi Ahmadiyya reliģiskajai kopienai — Pakistānas valsts iestāžu rīcība, lai ierobežotu tiesības publiski paust savu reliģiju

1. Ar izskatāmajiem lūgumiem sniegt prejudiciālu nolēmumu Tiesu lūdz definēt, kādas darbības ir uzskatāmas par “vajāšanas darbībām” smaga reliģijas brīvības pārkāpuma kontekstā. Šis ir fundamentāls jautājums, jo atbilde uz to noteiks, kuri patvēruma pieprasītāji var pretendēt iegūt bēgļa statusu un baudīt starptautisku aizsardzību Direktīvas 2004/83/EK nozīmē².
2. Šie lūgumi ir iesniegti saistībā ar tiesvedību starp Vācijas Federatīvo Republiku, ko pārstāv *Bundesministerium des Innern* (Federālā Iekšlietu ministrija), ko savukārt pārstāv *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge* (Federālā migrācijas un bēgļu lietu pārvalde)³, un *Y* (lieta C-71/11) un *Z* (lieta C-99/11) – diviem Pakistānas pilsoņiem, kuri lūdz viņiem piešķirt bēgļa statusu. Abas šīs personas ir aktīvi locekļi *Ahmadiyya* kopienā, kas ir islāma reformu kustība, kuru jau ilgu laiku apstrīd Pakistānā vairākumā esošie islāmticīgie sunnīti un kuru reliģiskās aktivitātes stingri ierobežo Pakistānā spēkā esošās krimināltiesību normas. Tādējādi *Y* un *Z* nav iespējams savu ticību paust publiski, vienlaikus neriskējot, ka viņu darbības var tikt kvalificētas kā zaimošana, kas saskaņā ar minētajām tiesību normām ir atzīstams par noziedzīgu nodarījumu, par kuru soda ar ieslodzījumu vai pat nāvessodu.
3. *Bundesverwaltungsgericht* [Federālā Administratīvā tiesa] (Vācija) pēc būtības ir uzdevusi Tiesai trīs jautājumus. Pirmkārt, tā vaicā, kādā mērā reliģijas brīvības aizskārums, īpaši personas tiesības atklāti un pilnīgi piekopt savu ticību, var tikt uzskatīts par “vajāšanas darbību” direktīvas 9. panta 1. punkta b) apakšpunkta nozīmē.
4. Otrkārt, iesniedzējtiesa Tiesai jautā, vai vajāšanas darbības jēdziens nebūtu jāattiecina vienīgi uz pārkāpumiem, kas ietekmē reliģijas brīvības t.s. “kodolu”.

1 — Oriģinālvaloda – franču.

2 — Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīva 2004/83/EK par obligātajiem standartiem, lai kvalificētu trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kā bēgļus vai kā personas, kam citādi nepieciešama starptautiska aizsardzība, šādu personu statusu un piešķirtās aizsardzības saturu. (OV L 304, 12. lpp., un labojums OV 2005, L 204, 24. lpp., turpmāk tekstā – “direktīva”).

3 — Turpmāk tekstā – “*Bundesamt*”.

5. Treškārt, tā lūdz Tiesu atbildēt uz jautājumu, vai bēgļa bailes tiks vajātam direktīvas 2. panta c) apakšpunkta nozīmē ir pamatotas gadījumā, kad viņš pēc atgriešanās savā izcelsmes valstī plāno veikt reliģiskas darbības, kas pakļaus apdraudējumam viņa dzīvību, brīvību vai fizisko veselību, vai arī tomēr ir saprātīgi sagaidāms, ka šī persona atteiksies no šādu darbību veikšanas.

I – Atbilstošās Savienības tiesību normas

6. Eiropas kopējais patvēruma tiesiskais regulējums galvenokārt tiek nodrošināts, pilnīgi un vispārēji piemērojot Konvenciju par bēgļa statusu⁴, kā arī ievērojot Eiropas Savienības Pamattiesību hartā nostiprinātās tiesības un principus⁵.

7. Šā tiesiskā regulējuma ietvaros direktīvā ir noteikti visām dalībvalstīm kopējie obligātie standarti un kritēriji bēgļa statusa Ženēvas konvencijas 1. panta nozīmē piešķiršanai patvēruma pieprasītājiem. Tādējādi dalībvalstīm ir tiesības noteikt vai saglabāt labvēlīgākus noteikumus, lemjot, kādas personas atbilst bēgļa statusa piešķiršanas nosacījumiem, tiktāl, ciktāl šādi noteikumi ir saderīgi ar šo direktīvu⁶.

8. “Bēgļa” jēdziens direktīvas 2. panta c) apakšpunktā – tieši tāpat kā Ženēvas konvencijas 1.A panta 2. punkta pirmajā daļā – ir definēts šādi:

““bēglis” ir trešās valsts valstspiederīgais, kas, pamatoti baidoties no vajāšanas rases, reliģijas, tautības, politisko uzskatu vai piederības kādai noteiktai sociālai grupai dēļ, atrodas ārpus valsts, kuras piederīgais šī persona ir, un nespēj vai šādu baiļu dēļ nevēlas pieņemt minētās valsts aizsardzību [..].”

9. Ženēvas konvencijas sastādītāji ir izvēlējušies nedefinēt, kas ir uzskatāma par vajāšanas darbību. Direktīvas 9. panta 1. punktā tā ir definēta šādi:

“Vajāšanas darbībai Ženēvas konvencijas 1.A panta nozīmē jābūt:

- a) pietiekami smagai tās rakstura vai biežuma dēļ, lai tā veidotu cilvēka pamattiesību smagu pārkāpumu, jo īpaši tādu tiesību, no kuru aizsardzības nevar atkāpties saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas [7] 15. panta 2. punktu, vai
- b) vairāku pasākumu, tostarp cilvēktiesību pārkāpumu akumulācijai, kas ir pietiekami smaga, lai ietekmētu indivīdu līdzīgā veidā, kā minēts a) apakšpunktā.”

10. Visbeidzot, direktīvas 9. panta 2. punktā ir ietverts neizsmeļošs to darbību, kuras var tikt šādi kvalificētas, uzskaitījums. Šo darbību vidū ir “fiziskas vai garīgas vardarbības darbības, ieskaitot seksuālu vardarbību”, “tiesiski, administratīvi, policijas un/vai tiesu iestāžu pasākumi, kas paši par sevi ir diskriminējoši vai kas tiek īstenoti diskriminējošā veidā”, kā arī “apsūdzība vai sods, kas ir nesamērīgs vai diskriminējošs”.

11. Turklāt direktīvas 9. panta 3. punktā ir noteikts, ka starp vajāšanas darbībām un tās 10. pantā minētajiem iemesliem ir jāpastāv cēloniskam sakaram. Šo iemeslu kopā ir pieci, un to vidū ir arī reliģija.

4 — Šī konvencija, kas parakstīta 1951. gada 28. jūlijā Ženēvā (*Recueil des traités des Nations unies*, 189. sēj., 150. lpp., Nr. 2545 (1954)); turpmāk tekstā – “Ženēvas konvencija”) stājās spēkā 1954. gada 22. aprīlī. Šī konvencija ir papildināta ar 1967. gada 31. janvāra Protokolu par bēgļa statusu, kas stājās spēkā 1967. gada 4. oktobrī. Interesei norādāms arī uz 1992. gada piemērojamo procedūru un kritēriju vadlinijām, noskaidrojot bēgļa statusu saistībā ar 1951. gada Konvenciju un 1967. gada Protokolu par bēgļa statusu, ko sastādījis Apvienoto Nāciju Augstais komisārs bēgļu lietās (*HCR*), kas pieejams interneta adresē: <http://unhcr.org/refworld/docid/3ae6b32b0.html>.

5 — Turpmāk tekstā – “Harta”. Skat. LESD 78. panta 1. punktu un Hartas 18. pantu, kā arī direktīvas preambulas 10. apsvērumu.

6 — Direktīvas 3. pants.

7 — Šī konvencija ir parakstīta Romā 1950. gada 4. novembrī (turpmāk tekstā – “ECPAK”).

12. Saskaņā ar direktīvas 10. panta 1. punkta b) apakšpunktu:

“[..]

- b) reliģijas jēdziens jo īpaši ietver teisma, neteisma un ateisma uzskatu esamību, piedalīšanos vai nepiedalīšanos oficiālos privātos vai publiskos dievkalpojumos vienatnē vai kopā ar citiem, citas reliģiskas darbības vai uzskatu izteikšanu vai arī personīgu vai grupas uzvedību, kuras pamatā ir vai kuru izraisa jebkāda reliģiska ticība.”

II – Pamatlietas un prejudiciālie jautājumi:

13. Y (lieta C-71/11) un Z (lieta C-99/11), pamatojoties uz Pamatlikuma (*Grundgesetz*) 16.a panta 1. punktu, iesniegtos patvēruma pieprasījumus *Bundesamt* ir noraidījusi ar diviem lēmumiem, kas tika pieņemti attiecīgi 2004. gada 4. maijā un 2004. gada 8. jūlijā. Tā uzskatīja, ka nav pietiekamu pierādījumu, kas apliecinātu, ka ieinteresētās personas ir pametušas savu izcelsmes valsti pamatotu bailu tikt vajātām dēļ.

14. Tomēr pēc *Verwaltungsgericht* [Administratīvās tiesas] pieņemtajiem spriedumiem *Oberverwaltungsgericht* [Augstākā administratīvā tiesa] 2008. gada 13. novembra spriedumos nolēma, ka Y un Z kā aktīvi ahmadisti ir pakļauti riskam tikt vajātiem Likuma par ārvalstnieku uzturēšanos, nodarbinātību un integrāciju federālajā teritorijā (*Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet*) tā 2008. gada 25. februāra redakcijas 60. panta 1. punkta pirmā teikuma⁸ nozīmē un ka atgriešanās gadījumā savā izcelsmes valstī viņi nevarēs turpināt publiski piekopt savu reliģiju, vienlaikus nepakļaujot riskam savu dzīvību, fizisko veselību un brīvību.

15. Abās lietās ir iesniegtas kasācijas sūdzības *Bundesverwaltungsgericht*. Tajās ir norādīts uz neskaidrībām direktīvas interpretācijā, īpaši ņemot vērā atšķirīgo Vācijas tiesu judikatūru.

16. Tādējādi saistībā ar savu lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu lietā C-99/11 tā norāda divus judikatūras virzienus⁹. Pirmais virziens, ko aizstāv *Bundesamt* un *Bundesbeauftragter für Asylangelegenheiten* (Federācijas pilnvarotais bēgļu lietās), ir izveidojies pirms direktīvas spēkā stāšanās, un tas vajāšanas jēdzienu ierobežo ar darbībām, kas apdraud reliģijas brīvības “kodolu” jeb cilvēka “neatņemamo reliģisko minimumu”. Šo kodolu veido, no vienas puses, ikviena tiesības izvēlēties vai neizvēlēties kādu reliģiju un, no otras puses, tiesības paust savu reliģiju privāti vai citu šo reliģiju piekopošu personu lokā¹⁰. Saskaņā ar šo judikatūru tādi publiskas ticības paušanas ierobežojumi, kādi ir noteikti *Ahmadiyya* reliģiskās kopienas locekļiem, nav uzskatāmi par pietiekami smagu reliģijas brīvības aizskārumpu, lai tos varētu kvalificēt kā vajāšanas darbības, ja attiecīgās personas dzīvība, fiziskā veselība vai personīgā brīvība vēl nekad nav bijusi apdraudēta. Tādā gadījumā iestādes sagaida, ka persona, atgriežoties savā izcelsmes valstī, rīkosies saprātīgi un atturēsies no savas ticības publiskas paušanas vai ierobežos to.

17. Otro judikatūras virzienu kopš direktīvas spēkā stāšanās aizstāv *Oberverwaltungsgericht* un citas Vācijas administratīvās tiesas. Šis virziens attiecinā vajāšanas jēdzienu uz aizskārumpiem, kas attiecas uz noteiktas reliģijas publiskas piekropšanas darbībām. Šajā pēdējā gadījumā varētu būt runa par darbībām, kuras personai ir sevišķi nozīmīgas un/vai kuras ir reliģiskās mācības pamatelements.

8 — *BGBI*. 2008 I, 162. lpp. Šajā tiesību normā ir paredzēts, ka “saskaņā ar [Ženēvas] konvenciju ārvalstnieku nevar izraidīt no vienas valsts uz citu valsti, kurā viņa dzīvība vai viņa brīvība ir apdraudēta rases, reliģijas, tautības, piederības kādai sociālai grupai vai politisko uzskatu dēļ”.

9 — Skat. arī *Bundesverwaltungsgericht* norādītos apsvērumos tās 2009. gada 5. marta spriedumā (*BverwG* 10 C 51.07), kas ir pieejams angļu valodā šīs tiesas interneta vietnē (<http://www.bverwg.de>).

10 — Šī judikatūra izskaidro Vācijas Federatīvās Republikas apsvērumus, kas iesniegti direktīvas pieņemšanas gaitā, īpaši apsvērumus attiecībā uz tās 10. panta 1. punkta b) apakšpunktu. Šajos apsvērumos Vācijas Federatīvā Republika norāda, ka “Ženēvas konvencija aizsargā reliģijas privātu, bet ne publisku praktizēšanu” (skat. Eiropas Savienības Padomes interneta vietnē ar atzīmi 7882/02 pieejamā dokumenta 12. panta b) apakšpunktu).

18. Šajos apstākļos un lai kļiedētu šīs šaubas, *Bundesverwaltungsgericht* ir nolēmusi apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus, kas gandrīz identiskā veidā ir formulēti lietās C-71/11 un C-99/11:

- “1) Vai direktīvas [...] 9. panta 1. punkta a) apakšpunkts ir jāinterpretē tādējādi, ka ne katrs reliģijas brīvības aizskārums, ar ko tiek pārkāpts ECPAK 9. pants, ir vajāšanas darbība pirmās minētās tiesību normas nozīmē un ka šāds aizskārums, tieši pretēji, ir uzskatāms par nopietnu reliģijas brīvības kā cilvēka pamattiesību pārkāpumu vienīgi tad, ja ir aizskarts reliģijas brīvības kodols?
- 2) Ja uz 1) jautājumu tiktu atbildēts apstiprinoši:
 - a) vai reliģijas brīvības kodols ietver vienīgi piederību konfesijai un reliģiskām darbībām mājās un tuvākajā apkārtnē, vai arī tomēr vajāšanas darbība direktīvas [...] 9. panta 1. punkta a) apakšpunkta nozīmē notiek arī tad, ja publiska reliģijas piekopšana izcelsmes valstī apdraud dzīvību, fizisko integritāti vai personisko brīvību un tāpēc pieteikuma iesniedzējs no tās atsakās?
 - b) gadījumā, ja reliģijas brīvības kodols tomēr ietver arī konkrētas publiskas reliģiskas darbības:
 - vai nopietna reliģijas brīvības aizskāruma konstatēšanai pietiek ar to, ka pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka savas ticības piekopšana viņam ir nepieciešama savas reliģiskās identitātes saglabāšanai;
 - vai arī tomēr ir nepieciešams, lai reliģiskā kopiena, kurai pieder pieteikuma iesniedzējs, šo reliģisko darbību uzskata par savas ticības mācības būtisku sastāvdaļu;
 - vai arī papildu ierobežojumi tomēr var izrietēt no citiem apstākļiem, piemēram, no vispārējās situācijas izcelsmes valstī?
- 3) Ja atbilde uz 1) jautājumu ir apstiprinoša, vai pamatotas bailes no vajāšanas direktīvas [...] 2. panta c) apakšpunkta nozīmē pastāv tad, ja ir skaidrs, ka pēc atgriešanās izcelsmes valstī pieteikuma iesniedzējs veiks reliģiskas darbības, kas nepieder pie reliģijas brīvības galvenajiem aspektiem, lai gan tās apdraudēs viņa dzīvību, fizisko integritāti vai personīgo brīvību, vai tomēr ir saprātīgi sagaidāms, ka pieteikuma iesniedzējs atturēsies no tādām darbībām?”

19. Apsvērumus lietā ir iesnieguši pamatlietu dalībnieki, Vācijas, Francijas un Nīderlandes valdības, kā arī Eiropas Komisija.

III – Mana analīze

A – Ievada apsvērumi

20. Saskaņā ar direktīvas 2. panta c) apakšpunktu bēgļa statusa piešķiršanas priekšnosacījums ir, ka konkrētajam trešās valsts pilsonim ir jābūt *pamatotām bailēm* *tikt vajātam*¹¹ savā izcelsmes valstī savas rases, reliģijas, tautības, politisko uzskatu vai piederības kādai noteiktai sociālai grupai dēļ.

21. Tātad, lai piešķirtu bēgļa statusu, par patvēruma pieprasījuma izskatīšanu atbildīgajai iestādei ir jāsecina, ka ieinteresētā persona tiek vajāta vai ka pastāv tās vajāšanas risks.

11 — Izcēlums mans.

22. No direktīvas 9. un 10. panta izriet, ka vajāšanas jēdzienam ir divi elementi. Pirmais ir materiālais elements. Šeit ir runa par direktīvas 9. pantā definētajām “vajāšanas darbībām”. Šis elements ir noteicošs, jo tas pamato personas bailes un izskaidro neiespējamību aizsargāt šo personu tās izcelsmes valstī vai šīs personas atteikšanos no tādas aizsardzības. Otrais ir intelektuālais elements. Te ir runa par direktīvas 10. pantā norādītajiem iemesliem, kuru dēļ darbības vai darbību vai pasākumu kopums tiek veikts vai tiek piemērots.

23. Turpinot – par patvēruma pieprasījuma izskatīšanu atbildīgajai iestādei, pamatojoties uz starptautiskās aizsardzības pieprasījumu aptverošajiem faktiem un apstākļiem, ir jāizvērtē, vai bēgļa bailes tikt vajātam pēc atgriešanās viņa izcelsmes valstī ir pamatotas.

24. Ar saviem jautājumiem iesniedzējtiesa lūdz Tiesu precizēt abu šo nosacījumu piemērošanas jomu kontekstā ar patvēruma pieprasījumu, kas ir pamatots ar reliģijas brīvības aizskārumu.

25. Tas, cik nozīmīgas ir atbildes uz iesniedzējtiesas uzdotajiem jautājumiem, ir skaidrs.

26. Ir jānoskaidro, kuri patvēruma pieprasītāji var pamatoti baidīties tikt pakļauti “vajāšanas darbībām” saistībā ar viņu reliģijas brīvības aizskārumu un līdz ar to – pretendēt uz bēgļa statusu.

27. Tas ļaus Tiesai ne vien definēt dalībvalstīm kopīgos izvērtēšanas kritērijus starptautiskās aizsardzības pieprasījumam, kas pamatots ar reliģijas brīvības aizskārumu, bet arī noteikt minimālo sliekšni, zem kura dalībvalstis nedrīkst atteikties atzīt vajāšanas darbību esamību attiecībā uz patvēruma pieprasītāju, kurš savā izcelsmes valstī cieš no smagiem viņa reliģijas brīvības ierobežojumiem.

28. Atbildot uz iesniedzējtiesas uzdotajiem jautājumiem, jāvadās no Savienības likumdevēja noteiktā mērķa Eiropas kopējās patvēruma politikas ietvaros. Precīzāk, jāpatur prātā, ka mērķis ir nevis piešķirt aizsardzību ikvienā gadījumā, kad savā izcelsmes valstī personai nav iespējams pilnīgi un faktiski īstenot tai Hartā vai ECPAK nostiprinātās tiesības, bet gan piešķirt bēgļa statusu vienīgi tām personām, kurām ir risks tikt pakļautām viņu pamattiesību smagam liegumam vai sistēmiskiem pārkāpumiem un kuru dzīve viņu izcelsmes valstī ir kļuvusi neizturama.

29. Līdz ar to būs jāatšķir vajāšanas darbību jēdziens no ikviena cita veida diskriminācijas. Tātad ir jānošķir situācija, kad persona cieš no ierobežojuma vai diskriminācijas, īstenojot kādu no tās pamattiesībām, un migrē personīgu ērtību dēļ vai lai uzlabotu savus dzīves apstākļus, vai sociālo stāvokli, un situācija, kad persona cieš no tik barga ierobežojuma, ka tai pastāv risks tikt liegtai baudīt tai vissvarīgākās tiesības, vienlaikus nepastāvot iespējai saņemt aizsardzību savā izcelsmes valstī.

B – Par pirmo jautājumu

30. Ar savu pirmo jautājumu iesniedzējtiesa pēc būtības vaicā Tiesai, vai un, attiecīgā gadījumā, kādā mērā darbība, ar kuru tiek ierobežota reliģijas brīvība, īpaši – ikvienas personas tiesības paust savu ticību, ir “vajāšanas darbība” direktīvas 9. panta 1. punkta a) apakšpunkta nozīmē.

31. Lai atbildētu uz šo jautājumu, vispirms būtu jānoskaidro, vai no personas var prasīt, lai tā ierobežo noteiktus savas reliģijas piekropšanas aspektus līdz tam, ko iesniedzējtiesa dēvē par “kodolu”. Gadījumā, ja atbilde izrādītos apstiprinoša, šāds iznākums tieši ietekmētu direktīvas 9. panta 1. punkta a) apakšpunkta piemērošanas jomu.

1) Tiesības uz reliģijas brīvību direktīvā

32. Eiropas Savienībā reliģijas brīvība ir nostiprināta Hartas 10. panta 1. punktā. Tādā pašā veidā šīs tiesības ir atzītas arī ECPAK 9. panta 1. punktā. Tāpēc saskaņā ar Hartas 52. panta 3. punktu šo tiesību nozīme un apjoms ir jānoskaidro, ņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas šajā ziņā attīstīto judikatūru¹².

12 — 2010. gada 22. decembra spriedums lietā C-279/09 *DEB* (Krājums, I-13849. lpp., 35. punkts).

33. Eiropas Cilvēktiesību tiesas ieskatā reliģijas brīvība ir viens no demokrātiskas sabiedrības pamatiem. Savā ziņā te ir runa par ticīgo identitāti un viņu dzīves uzskatu, kā arī nozīmīgu vērtību ateistiem, agnostiķiem, skeptiķiem vai vienaldzīgajiem¹³.

34. No vienas puses, reliģijas brīvība izpaužas kā iekšēja apziņa, t.i., kā brīvība izvēlēties reliģiju, neizvēlēties vai mainīt to. Reliģijas jēdziens ir interpretējams plaši, jo tas, kā tas atklāts direktīvas 10. panta 1. punkta b) apakšpunktā, aptver teisma, neteisma un ateisma pārliecības. Tas ietver ne vien tradicionālās reliģijas, kā, piemēram, katoļu un musulmaņu, bet arī jaunākas vai mazākas reliģijas.

35. Šī reliģijas brīvības sastāvdaļa bauda absolūtu aizsardzību.

36. No otras puses, reliģijas brīvība ietver arī tiesības paust savu ticību. Šīs tiesības var izpausties dažādi, jo reliģija var tikt piekopta vienatnē vai kopīgi, privāti vai publiski, kā kults, mācībās, praksē vai rituālu veidā.

37. Tomēr brīvībai paust savu ticību nav absolūta rakstura. Tā neaizsargā jebkādas darbības, kuru pamatā ir kāda reliģija vai pārliecība, un tā negarantē pastāvīgas tiesības rīkoties tā, kā to prasa kāda reliģiska pārliecība¹⁴. Turklāt šo brīvību var ierobežot ar valsts tiesisko regulējumu gadījumos, kas ir tieši noteikti Hartas 52. panta 1. punktā un ECPAK 9. panta 2. punktā.

38. Vai, ņemot vērā šo kontekstu, ir iespējams reliģijās atšķirt “kodolu”, kurš būtu jānosaka valsts iestādēm valsts tiesu uzraudzībā un Tiesai, kad šis pēdējās tai uzdotu prejudiciālus jautājumus, kā izskatāmajā lietā?

39. Uz šo jautājumu mana atbilde ir pilnīgi noliedzoša vairāku iemeslu dēļ.

40. Pirmkārt, šī pieeja man šķiet neatbilstoša direktīvas 9. un 10. pantam.

41. Pirmām kārtām, ir acīmredzams, ka tāds izvērtējums, lai arī cik izcila rūpība piemistu personai, kura to mēģinātu veikt, pēc definīcijas ir pakļauts patvaļības riskam. Tādējādi pastāv risks, faktiski – noteiktība, ka būs tik viedokļu, cik cilvēku. Tāda nenoteiktība ikvienam tik svarīga un personiska jēdziena definēšanā neatbilstu direktīvas mērķim – izveidot visiem kopīgu un nosakāmu pamatu.

42. Šajā ziņā savā iepriekš minētajā spriedumā lietā *Leyla Şahin* pret Turciju par islāma galvassegām Stambulas (Turcija) universitātē Eiropas Cilvēktiesību tiesa norādīja, ka “nav iespējams visā Eiropā saskatīt vienotu izpratni par reliģijas nozīmi sabiedrībā [..], un reliģiskās pārliecības publiskās izpausmes nozīme vai ietekme atšķiras atkarībā no laika un konteksta”¹⁵. Tātad palūkosimies uz pasauli kopumā un cauri laikiem. Reliģija ietver ne vien pārliecību, bet arī identitātes grupas, kas ir saistītas ar savu rasi vai savu pilsonību. Tā sajauc kopā valstu un kultūras tradīcijas, ietver radikālas – konservatīvas vai reformatoriskas – mācības un aptver plašu uzskatu, rituālu un paražu gammu, kas dažās reliģijās ir ļoti būtiskas un citās – pilnīgi mazsvarīgas.

43. Tādējādi rituālu izpildīšana var ietvert ceremoniālas darbības, kurās tiek atspoguļoti noteikti dzīves posmi, kā arī dažādas tiem raksturīgas norises, tostarp kulta vietu būvniecība, rituālu formulu un priekšmetu lietošana, simbolu izmantošana un svētku un atpūtas dienu, kā arī tādu ieradumu kā ēšanas ierobežojumu, apģērba valkāšanas vai savai reliģijai atbilstošas galvassegas nēsāšanas ievērošana. Turklāt reliģijas piekoptāšana un mācīšana var ietvert brīvību izvēlēties savus reliģiskos priekšstāvjus, savus mācītājus un savus mācekļus, sanāksmju noturēšanu, reliģisko semināru vai skolu atbalstīšanu, labdarības iestāžu uzturēšanu, kā arī publikāciju rakstīšanu, iespiešanu vai izplatīšanu¹⁶.

13 — Skat. ECT 2001. gada 13. decembra spriedumu lietā *Besarabijas metropolitāņu baznīca un citi pret Moldovu* (*Recueil des arrêts et décisions*, 2001-XII, 114. un nākamie punkti, kā arī tajos minētā judikatūra).

14 — Skat. ECT 2005. gada 10. novembra spriedumu lietā *Leyla Şahin* pret Turciju (Spriedumu un nolēmumu krājums, 2005-XI, 105. punkts).

15 — 109. punkts un tajā minētā judikatūra.

16 — Skat. Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālās Asamblejas 1981. gada 25. novembra Deklarācijas par visu veidu neiecietības un diskriminācijas reliģiskās pārliecības un ticības dēļ izskaušanu 6. pantu un Cilvēktiesību komitejas Vispārējo apsvērumu Nr. 22 par Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālās Asamblejas 1966. gada 16. decembra Pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, kas stājās spēkā 1976. gada 23. martā, 18. panta 4. punktu.

44. Taču katras iepriekš minētās darbības īpašā nozīmība ir atkarīga no konkrētās reliģijas priekšrakstiem un – pat vienas kopienas ietvaros – no indivīda personības. Tas arī izskaidro, kādēļ ANO Cilvēktiesību komitejas ieskatā ar reliģiju pamatotie patvēruma pieprasījumi ir vissarežģītākie¹⁷.

45. Tātad visi šie apstākļi atbalsta plašu reliģijas brīvības interpretāciju, iekļaujot visas tās publiskās un privātās, kā arī tās kolektīvās un individuālās sastāvdaļas.

46. Skaidrs, ka šis ir iemesls, kādēļ direktīvas 9. panta 1. punktā Savienības likumdevējs ir noteicis, ka vajāšanas darbība izpaužas kā materiāla rīcība, kuras raksturs ir visobjektīvākais kritērijs, lai noteiktu vajāšanas pastāvēšanu ārpus aizskartās brīvības, ņemot vērā, ka darbības pamatā ir kāds no direktīvas 10. pantā norādītajiem iemesliem. Ja, piemēram, tiktu nolemts, ka “kodolu” veido tas, ko es dēvēju par brīvības iekšējo apziņu, rīcība, kas smagi ietekmē šo brīvību, būtu atzīstama par vajāšanu, kaut gan tā tāda nebūtu, ja tā ietekmētu vien šīs brīvības ārējo izpausmi. Taču tam manā ieskatā nebūtu nekādas jēgas.

47. Turpinot – direktīvas 9. panta 1. punkta a) apakšpunktā cilvēka pamattiesību starpā tiek nošķirtas vienīgi neatņemamās tiesības. Savienības likumdevēja nolūks ir bijis nevis vēl vairāk nodalīt ar direktīvu aizsargātās tiesības, bet gan radīt pietiekami atvērtu un pielāgojamu redakciju, lai atspoguļotu ļoti dažādos vajāšanas veidus un to pastāvīgo attīstību¹⁸. Tātad, izvēloties šādu interpretāciju, tiktu pavērts ceļš piemērošanai pēc analogijas attiecībā uz citām brīvībām un pamattiesībām, un rastos risks, ka starptautiskās aizsardzības piemērošanas joma varētu samazināties krietni ārpus Savienības likumdevēja izveidotā regulējuma.

48. Visbeidzot, saistībā ar patvēruma pieprasījumiem, kas ir pamatoti ar reliģiju, ir vienkārši konstatēt, ka vajāšanas materiālie un intelektuālie elementi, kas ir minēti attiecīgi direktīvas 9. un 10. pantā, saplūst. Līdz ar to attiecībā uz reliģijas brīvības piemērošanas jomu nav nekāda objektīva pamata izveidot dalījumu atkarībā no tā, vai tā konkrētā vajāšanas materiālo darbību saskaņā ar direktīvas 9. panta 1. punkta a) apakšpunktu, vai arī tā veido iemeslu direktīvas 10. panta 1. punkta b) apakšpunkta nozīmē.

49. Otrkārt, Tiesas un cita starpā arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā nav nekādu elementu, kas ļautu apgalvot, ka reliģijas brīvības “kodols” ir ierobežojams ar iekšējo apziņu un brīvību piekopt reliģiju privāti vai citu šo reliģiju piekopjošu personu lokā, tādējādi izslēdzot reliģijas publisku paušanu.

50. Kā savā iepriekš minētajā spriedumā lietā Besarābijas metropolitāņu baznīca un citi pret Moldovu ir norādījusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, “ticības apliecināšana vārdos un darbos ir saistīta ar reliģiskās pārliecības esamību”¹⁹. Reliģijas paušana nav nodalāma no ticības un tā ir būtiska reliģijas brīvības sastāvdaļa neatkarīgi no tā, vai reliģiju piekopj publiski vai privāti. Kā to ir atgādinājusi Eiropas Cilvēktiesību komisija, tiesību normās paredzētā alternatīva “publiski vai privāti” nenozīmē neko citu, kā vien to, ka ticīgajam vienā un/vai otrā veidā ir atļauts paust savu ticību, un šī alternatīva nav jāinterpretē kā savstarpēji izslēdzoša, vai arī tā, ka izšķiršanās ir valsts iestāžu ziņā²⁰.

17 — Informācijai skat. Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību komitejas 2004. gada 28. aprīļa Starptautiskās aizsardzības principus Nr. 6: ar reliģiju pamatotie patvēruma pieprasījumi bēgļa statusu regulējošās 1951. gada Konvencijas 1.A panta 2. punkta un/vai 1967. gada Protokola nozīmē, kas pieejami interneta vietnē <http://www.unhcr.org/refworld/docid/415a9af54.html>. Tāpat skat. arī šo secinājumu 16. zemsvītras piezīmē minētos vispārējos apsvērumus Nr. 22.

18 — Skat. Komisijas komentārus par 11. pantu ar nosaukumu “Vajāšanas darbību raksturs” (pašreizējais direktīvas 9. pants) Padomes priekšlikumā Direktīvai par obligātajiem standartiem, lai kvalificētu trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kā bēgļus vai kā personas, kam citādi nepieciešama starptautiska aizsardzība, šādu personu statusu un piešķirtās aizsardzības saturu, ko Komisija iesniedza 2001. gada 12. septembrī (COM(2001) 510, galīgā redakcija).

19 — 114. punkts.

20 — Skat. Eiropas Cilvēktiesību komisijas 1981. gada 12. marta lēmumu lietā *X* pret Apvienoto Karalisti (D.R. 22, 39. lpp., 5. punkts).

51. Visbeidzot, treškārt, ja tiek konstatēta vajāšanas esamība, izpausme, kas liecina, ka tiek vajātas personas, pat visvieglākā vai visbezjēdzīgākā spīdzinātāju izvēlētā iemesla, pamatojoties uz kuru pret ticīgajiem veikt vardarbības aktus, veidolā pati par sevi tās sevišķā smaguma kopsakarā ar tās sekām un arī kopā ar norādīto iemeslu būs objektīvs vajāšanas kritērijs. Tādējādi tieši šis kritērijs ļaus noteikt dalībvalstīm kopīgo novērtējuma sliekšni, kā tas ir paredzēts direktīvā.

52. Līdz ar to vajāšanas darbību raksturo nevis reliģijas brīvības joma, bet gan veiktās represijas un to sekas attiecībā uz ieinteresēto personu.

2) Vajāšanas darbība reliģijas brīvības pārkāpuma kontekstā

53. Kā tas tika norādīts iepriekš, vajāšanas darbība ir definēta direktīvas 9. panta 1. punktā. Saskaņā ar šo tiesību normu šai rīcībai ir jāizpaužas kā “pietiekami smagai” darbībai vai darbību kopumam, kas to rakstura vai biežuma dēļ veido cilvēka pamattiesību “smagu pārkāpumu”. Tātad šis jēdziens ir definēts, pamatojoties uz objektīvu kritēriju – veiktās darbības vai radušās situācijas raksturu un sevišķo smagumu, kā arī ieinteresētās personas ciestajām sekām savā izcelsmes valstī. Šis apstāklis ir noteicošs, jo tam saskaņā ar direktīvas 2. panta c) apakšpunktu ir jāizskaidro patvēruma pieprasītāja neiespējamība vai atteikšanās atgriezties savā izcelsmes valstī.

54. Tātad, lai noskaidrotu vajāšanas materiālo darbību, par patvēruma pieprasījuma izskatīšanu atbildīgajai iestādei ir jāizvērtē tās attiecīgās situācijas raksturs, kurai persona ir pakļauta tās izcelsmes valstī gadījumā, kad tā isteno savas pamattiesības vai kad uz to tiek attiecināti šajā valstī paredzētie ierobežojumi.

55. Iepriekš norādīto iemeslu dēļ un ievērojot Eiropas patvēruma tiesiskā regulējuma mērķi, konkrētajai rīcībai manā ieskatā ir jāpiemīt sevišķai smaguma pakāpei, piemēram, attiecīgā persona vairs nevar likumīgi dzīvot vai tai nav iespējams turpināt dzīvot savā izcelsmes valstī.

56. Konkrētāk, vajāšana izpaužas kā ļoti smaga darbība, jo ar to acīmredzami un neatlaidīgi tiek liegtas visbūtiskākās cilvēka tiesības viņa ādas krāsas, pilsonības, dzimuma, seksuālās orientācijas, politiskās pārliecības vai viņa reliģisko uzskatu dēļ. Lai kāda arī būtu šīs darbības forma un diskriminējošā izpausme, vajāšanu pavada cilvēka noliegums, un tā tiek veikta, lai viņu izslēgtu no sabiedrības. Vajāšana paredz aizliegt – dzīvot sabiedrībā kopā ar citiem cilvēkiem, baudīt vienlīdzīgu attieksmi personas uzskatu dēļ un pieeju aprūpei un izglītībai personas rases dēļ. Šie aizliegumi ietver aizliegumu sakarā ar to, kas persona ir vai ko tā pārstāv.

57. Šā iemesla dēļ vajāšana ir uzskatāma par noziegumu pret cilvēci Romas Starptautiskās krimināltiesas Statūtu²¹ 7. panta 1. punkta h) apakšpunkta un citu starptautisko krimināltiesu statūtu nozīmē gadījumos, kad tā tiek veikta kolektīvi un sistemātiski pret konkrētu populāciju.

58. Arī tad, ja vajāšana tiek īstenota individuāli un pret konkrētu personu, tā ir uzskatāma par smagu un nepieļaujamu cilvēka un īpaši – viņa būtiskāko tiesību aizskārumu.

59. Tas, starp citu, izriet arī no direktīvas *travaux préparatoires*.

60. Jau savā Kopējā nostājā 96/196/TI²² Padome ir definējusi “vajāšanas” jēdzienu kā nodibinošus faktus, kas veido tādu būtisku cilvēka pamattiesību aizskārumu kā tiesības uz dzīvību, tiesības uz brīvību vai fizisko veselību, vai kas acīmredzami neļauj personai dzīvot savā izcelsmes valstī²³.

21 — Šie statūti tika pieņemti Romā 1998. gada 17. jūlijā un stājās spēkā 2002. gada 1. jūlijā (*Recueil des traités des Nations unies*, 2187. sēj., Nr. 38544). Minēto statūtu 7. panta 2. punkta g) apakšpunktā “vajāšana” ir definēta kā “apzināta un nesaudzīga pamattiesību atņemšana pretrunā starptautiskajām tiesībām, kas pamatojas uz kādas grupas vai kolektīva identitāti”.

22 — Padomes 1996. gada 4. marta Kopējā nostāja, ko Padome, pamatojoties uz Līguma par Eiropas Savienību K.3 pantu, izstrādājusi par saskaņotu termina “bēglis” lietojumu 1951. gada 28. jūlija Ženēvas konvencijas par bēgļa statusu 1. panta nozīmē (OV L 63, 2. lpp.).

23 — 4. punkts.

61. Vēlāk, 2002. gadā Padomes materiālos Savienības likumdevējs ir atsaucies uz cilvēka pamattiesībām, pirmām kārtām norādot uz “tiesībām uz dzīvību, tiesībām netikt pakļautam spīdzināšanai, tiesībām uz brīvību un drošību”, vienlaikus, ņemot vērā atsevišķu dalībvalstu atrunas, paredzot tiesības, no kurām saskaņā ar ECPAK 15. panta 2. punktu nav pieļaujamas nekādas atkāpes²⁴.

62. Šajā tiesību normā ietvertās tiesības ir tā sauktās ikvienas personas “absolūtās” jeb “neatņemamās” tiesības. Uz tām nevar tikt attiecināti nekādi ierobežojumi, pat ārkārtas situācijā. Runa ir par tiesībām uz dzīvību, tiesībām netikt pakļautam spīdzināšanai vai necilvēcīgam un cilvēka cieņu pazemojošam sodam, tiesībām netikt paverdzinātam vai ekspluatētam, kā arī tiesībām netikt patvaļīgi aizturētam vai ieslodzītam²⁵.

63. Tādējādi gadījumos, kad kāda no direktīvas 10. pantā paredzēto iemeslu dēļ personai pastāv risks tikt sodītai ar nāvi, tikt spīdzinātai, tikt ieslodzītai bez tiesas sprieduma vai sievietei pastāv risks tikt pakļautai savu ģenitāliju piespiedu izkropļošanai vai tikt novestai verdzības stāvoklī, vajāšanas darbība pastāv acīmredzami un nenoliedzami. Iespējamajām ciešanām pašām par sevi ir smags un nelabojams raksturs, un valsts nespēja aizsargāt savus pilsoņus no tādas nežēlības prasa, lai tiktu piešķirta starptautiska aizsardzība. Starp citu, dalībvalstīm ir pienākums nenosūtīt šīs personas atpakaļ uz viņu izcelsmes valsti, un pretējā gadījumā tām draud atbildība saskaņā ar Hartas 19. panta 2. punktu un direktīvas 21. pantu, kā arī saskaņā ar to uzņemtajām no ECPAK izrietošajām saistībām²⁶.

64. Gadījumā, ja vajāšanas darbība izpaužas kā neatņemamu tiesību aizskārums, vajāšanas darbība ir uzskatāma par pierādītu *ipso facto*, jo šā aizskāruma pamatā ir diskriminācija reliģiskās pārliecības dēļ.

65. Bet kā ir gadījumā, ja persona savu patvēruma pieprasījumu pamato ar tiesību piekopt savu reliģiju aizskārums, kas nav ECPAK 15. panta 2. punktā ietvertu absolūtu tiesību skaitā?

66. Manā ieskatā šādā gadījumā būtu pārņemami tādi paši kritēriji.

67. Tiesības piekopt savu reliģiju nav uzskatāmas par neatņemamām tiesībām. Tomēr tās ir pamattiesības, un varētu padomāt, ka šo tiesību ierobežošana vai to aizskārums būtu sodāms pat viegla aizskārums gadījumā.

68. Tomēr šāda ierobežošana pēc būtības ir nepieciešama, lai sabiedrībā nodrošinātu līdzsvaru. Šajā ziņā reliģijas piekopšanas ierobežojums, kas tiek noteikts ar tiesisko regulējumu, kurā ir paredzēts nodrošināt līdzsvaru starp dažādu valstī pastāvošo reliģiju piekopšanu, nebūtu uzskatāms nedz par “vajāšanas darbību”, nedz arī pat par reliģijas brīvības aizskārums. Tieši pretēji – ar tādu tiesisko regulējumu tiek saglabāta patiesa reliģiskā daudzveidība un valstī tiek nodrošināta dažādu uzskatu mierīga līdzāspastāvēšana saskaņā ar Hartas 52. panta 1. punktu un ECPAK 9. panta 2. punktu, kā tas pieklājas demokrātiskā sabiedrībā²⁷. Šīs rūpes attaisno to, ka par atsevišķu aizliegumu pārkāpumiem ir paredzēta kriminālatbildība, ar nosacījumu, ka paredzētās sankcijas ir samērīgas un ka tās tiek piespriestas, ievērojot individuālo brīvību garantijas, īpaši – tiesības uz aizstāvību.

69. Tātad nesamērīgums izpaužas pret ieinteresēto personu noteikto vai eventuāli piemērojamo pasākumu vai sankciju, kas ir vajāšanas objektīvais kritērijs, līmenī, t.i., ikvienas personas neatņemamo tiesību aizskārums.

24 — Skat. Padomes interneta vietnē pieejamos dokumentus Nr. 13620/01, Nr. 11356/02, Nr. 12620/02 un Nr. 13648/02.

25 — Šīs tiesības ir ietvertas attiecīgi ECPAK 2. un 3. pantā, 4. panta 1. punktā, kā arī 7. pantā un Hartas 2. un 4. pantā, 5. panta 1. punktā, kā arī 49. pantā.

26 — Skat. ECT 1989. gada 7. jūlija spriedumu lietā *Soering* pret Apvienoto Karalisti (A sērija, Nr. 161, 88. un 113. punkts), 2005. gada 4. februāra spriedumu lietā *Mamatkoulou* un *Askarov* pret Turciju (Spriedumu un nolēmumu krājums, 2005-I, 91. punkts), 2010. gada 12. maija spriedumu lietā *Khodzhayev* pret Krieviju (89.–105. punkts), kā arī 2010. gada 8. jūlija spriedumu lietā *Abdulazhon Isakov* pret Krieviju (106.–112. un 120.–131. punkts).

27 — Šo principu piemērošanas gadījumu cita starpā skat. iepriekš minētajā ECT spriedumā *Leyla Şahin* pret Turciju, 104.–123. punkts un tajos minētā judikatūra.

70. Šajā ziņā par patvēruma pieprasījuma izskatīšanu atbildīgajām iestādēm konkrēti ir jāpārbauda, kāds ir gan norādītais izcelsmes valsts likums, gan arī represīvās darbības plašā nozīmē un nevis vienīgi krimināltiesībās, kas šajā valstī tiek faktiski piemēroti.

71. Mana piedāvātā interpretācija saskan ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas piedāvāto tās lietā *Z un T* pret Apvienoto Karalisti pieņemtajā lēmumā par nepieņemamību²⁸.

72. Uz šo lietu norādāms, jo tajā Eiropas Cilvēktiesību tiesai uzdotais jautājums bija ļoti līdzīgs, lai pat neteiktu identisks, tam, ko ar saviem lūgumiem sniegt prejudiciālus nolēmumus ir uzdevusi *Bundesverwaltungsgericht*. Turklāt Eiropas Cilvēktiesību tiesas nostāja ir jāatspoguļo, jo, kā tas tika norādīts iepriekš, reliģijas brīvība vienādi ir garantēta gan Hartā, gan arī ECPAK, līdz ar to šīs brīvības nozīme un piemērošanas joma ir jānoskaidro, ņemot vērā šīs pašas tiesas attīstīto judikatūru.

73. Minētajā lietā Eiropas Cilvēktiesību tiesai bija uzdots jautājums, vai līgumslēdzējas valsts atbildība saistībā ar ECPAK 9. pantu var iestāties, ja tā atsaka bēgļa statusa piešķiršanu personai, kurai, ja tā atgrieztos savā izcelsmes valstī, draudēja tikt liegtas tiesības atklāti un brīvi piekopt savu ticību. Šajā lietā divi Pakistānas pilsoņi kristieši apgalvoja, ka, viņiem atgriežoties viņu izcelsmes valstī, viņiem nebūs iespējams dzīvot kā kristiešiem, vienlaikus neriskējot, ka viņi varētu tikt pakļauti naidīgai attieksmei, vai arī neslēpjot savu konfesiju. Saskaņā ar šo pieteikuma iesniedzēju norādīto prasīt no viņiem, lai viņi praktiski maina savu rīcību, slēpjot savu piederību kristietībai un atsakoties no iespējas runāt par savu ticību un apliecināt to citiem, faktiski nozīmētu liegt viņu tiesības uz reliģijas brīvību.

74. Eiropas Cilvēktiesību tiesa noraidīja viņu prasību, pamatojoties uz dalījumu starp ECPAK 2.–6. pantā ietvertajām pamata garantijām un citām ECPAK tiesību normām.

75. Tā atzina, ka līgumslēdzējas valsts atbildība var iestāties, ja pasākums, kura dēļ persona tiek izraidīta no valsts teritorijas, personai, atgriežoties tās izcelsmes valstī, rada reālu risku nomirt, tikt pakļautai spīdzināšanai, tikt patvaļīgi ieslodzītai vai acīmredzami tikt liegtai pieeju tiesai. Tādējādi Eiropas Cilvēktiesību tiesa lēma nepiemērot šos “vispārējos” apsvērumus attiecībā uz citiem ECPAK noteikumiem, pilnīgi pragmatiski norādot, ka “nevar prasīt, lai izraidošā līgumslēdzēja valsts izraida ārvalstnieku atpakaļ vienīgi uz valsti, kurā apstākļi pilnībā un faktiski atbilst ikvienai no [ECPAK] nostiprinātajām tiesībām un brīvībām”.

76. Tādējādi Eiropas Cilvēktiesību tiesa atteicās attiecināt šo judikatūru uz ECPAK 9. pantu gadījumā, ja pastāv iespēja, ka persona var tikt traucēta vienīgi sava reliģiskā kulta piekopšanā. Precīzāk, tā paskaidroja, ka pretējā gadījumā līgumslēdzējām valstīm tiktu radīts pienākums “rīkoties kā netiešām kulta brīvības nodrošinātājam visā pārējā pasaulē”. Valsts atbildība varētu iestāties vienīgi izņēmuma gadījumos, kad pastāv “acīmredzama pārkāpuma reāls risks” pret ieinteresēto personu. Taču Eiropas Cilvēktiesību tiesas ieskatā ir grūti iedomāties gadījumu, kad minētās brīvības pietiekami nepārprotams pārkāpums vienlaikus neietver reālu risku ieinteresētajai personai nomirt, tikt pakļautai spīdzināšanai vai necilvēcīgai un cilvēka cieņu pazemojošai attieksmei, vai arī acīmredzami tikt liegtai tiesības uz tiesu vai tikt patvaļīgi ieslodzītai.

77. Līdz ar to, ņemot vērā šos apstākļus, es uzskatu, ka direktīvas 9. panta 1. punkta a) apakšpunkts ir jāinterpretē tādējādi, ka smags reliģijas brīvības aizskārums ir “vajāšanas darbība” gadījumā, kad patvēruma pieprasītājam šīs brīvības īstenošanas dēļ vai par tās īstenošanu paredzēto ierobežojumu pārkāpuma gadījumā savā izcelsmes valstī draud reāls risks tikt sodītai ar nāvi vai tikt spīdzinātai, tikt pakļautai necilvēcīgai vai cilvēka cieņu pazemojošai attieksmei, tikt novestai verdzībā vai tikt ekspluatētai, vai tikt patvaļīgi ieslodzītai.

28 — Skat. ECT 2006. gada 28. februāra lēmumu lietā *Z un T* pret Apvienoto Karalisti (Spriedumu un nolēmumu krājums, 2006-III).

78. Šī interpretācija manā ieskatā ir tāda, kas, no vienas puses, ļauj definēt dalībvalstīm kopīgo zemāko sliksni, zem kura šīs pēdējās nedrīkst nolaisties, un, no otras puses, tā saskaņā ar direktīvas 3. pantu atstāj dalībvalstīm rīcības brīvību ieviest vai saglabāt labvēlīgāku tiesisko regulējumu tiktāl, ciktāl tomēr tāds tiesiskais regulējums ir savienojams ar direktīvu.

79. Pārnesīsim šo argumentāciju uz prasītāju pamatlietā situāciju.

80. Pakistānā, kur sunnīti islāms ir valsts reliģija un kur tā piekritēji veido lielāko daļu iedzīvotāju, *Ahmadiyya* kopiena ir reliģiska minoritāte, kuras locekļi tiek uzskatīti par ķeceriem. Stājoties spēkā 1984. gada 28. aprīļa Rikojumam Nr. XX, ar Likumu par zaimošanu Pakistānas Krimināllikums ir ticis papildināts ar 295. un 298.A pantu, paredzot nāvessodu vai brīvības atņemšanu ikvienai personai, kura vārdos vai rakstveidā, ar žestiem vai redzamām darbībām apvaino pravieša Muhameda svēto vārdu vai ar islāmu saistītos simbolus un vietas. Turklāt saskaņā ar šā likuma 298.B un 298.C pantu ikviena *Ahmadiyya* kopienai piederīga persona, kura savu ticību sludina publiski, saista to ar islāmu, propagandē to, pamudina pāriet tajā, izmanto vai aizņemas ar musulmaņu reliģiju saistītus epitetus, aprakstus, virsrakstus vai slavinājumus, publiski citē Korāna vārsmas, veic ar islāmu saistītas darbības, kā, piemēram, bērū rituālus vai jebkādā citādā veidā apvaino islāmu, ir sodāma ar trīs gadu ieslodzījumu un naudas sodu.

81. Ņemot vērā šo informāciju, direktīvas 9. un 10. pantā noteiktie kritēriji ir izpildīti. Direktīvas 10. pantā paredzētais intelektuālais elements ir rodams reliģiskajā pamatā, jo ahmadisti turklāt ir skaidri minēti Pakistānas Krimināllikuma 298.B un 298.C pantā. Savukārt materiālais elements atklājas krimināltiesiskajā regulējumā un tajā pieredzētajos sodos.

82. Ja Pakistānas valsts iestādes šo tiesisko regulējumu faktiski piemēro – kas, pamatojoties uz valstu un cilvēktiesību aizsardzības organizāciju regulāriem ziņojumiem, ir jāpārbauda par patvēruma pieprasījuma izskatīšanu atbildīgajai iestādei – tas var sasniegt vajāšanas līmeni.

83. Precīzāk, minētā tiesiskā regulējuma pārkāpuma fakta sekas ir smagi un nepieļaujami cilvēka aizskārums.

84. Pirmkārt, šajā regulējumā ietvertais aizliegums ir smags reliģijas brīvības aizskārums, ar kuru personai tiek liegts būtisks viņas personības elements. Turklāt tajā ir paredzēts Hartas 11. un 12. pantā un ECPAK 10. un 11. pantā nostiprinātās vārda brīvības un pulcēšanās brīvības pārkāpums, jo, ierobežojot tiesības publiski paust savu ticību, tiesiskais regulējums liedz ticīgajiem tiesības brīvi pulcēties un paust savu pārliecību.

85. Otrkārt, ar šo aizliegumu pavadošajiem sodiem ir paredzēts liegt visbūtiskākās tiesības, kādas vien var ietilpt savas ticības paušanā, par tā pārkāpšanu paredzot brīvības atņemšanu vai pat nāvessodu.

86. Līdz ar to, atbildot uz pirmo iesniedzējtiesas uzdoto jautājumu, es secinu, ka direktīvas 9. panta 1. punkta a) apakšpunkts ir jāinterpretē tādējādi, ka smags reliģijas brīvības aizskārums neatkarīgi no šā aizskāruma pamatā esošā ir “vajāšanas darbība” gadījumā, kad patvēruma pieprasītājam šīs brīvības īstenošanas dēļ vai par tās īstenošanu paredzēto ierobežojumu pārkāpuma gadījumā savā izcelsmes valstī draud reāls risks tikt sodītai ar nāvi vai tikt spīdzinātai, tikt pakļautai necilvēcīgai vai cilvēka cieņu pazemojošai attieksmei, tikt novestai verdzībā vai tikt ekspluatētai, vai tikt patvaļīgi ieslodzītai.

87. Šajā kontekstā un saskaņā ar direktīvas 3. pantu dalībvalstis var ieviest vai saglabāt labvēlīgāku tiesisko regulējumu, ciktāl šāds tiesiskais regulējums ir savienojams ar šo direktīvu.

88. Ņemot vērā manu piedāvāto atbildi uz pirmo jautājumu, es uzskatu, ka otrais iesniedzējtiesas uzdotais jautājums nav jāvērtē.

C – Par trešo jautājumu

89. Ar savu trešo jautājumu iesniedzējtiesa pēc būtības vaicā Tiesai, vai bēgļa bailes tikt vajātam ir pamatotas direktīvas 2. panta c) apakšpunkta nozīmē gadījumā, ja pēc atgriešanās savā izcelsmes valstī viņš plāno veikt reliģiskas darbības, lai gan to veikšana apdraudēs viņa dzīvību, fizisko integritāti vai personīgo brīvību, vai tomēr ir saprātīgi sagaidāms, ka šī persona atturēsies no tādu darbību veikšanas.

90. Jautājums pilnīgi nepārprotami ir par to, vai šo normu var interpretēt tādējādi, ka bēgļa bailes tikt vajātam ir pamatotas, ja savā izcelsmes valstī viņš no vajāšanas darbības var izvairīties, atsakoties publiski paust savu reliģiju.

91. Es stingri iebilstu pret tādu interpretāciju tālāk norādīto iemeslu dēļ.

92. Pirmkārt, šai interpretācijai nav nekāda pamatojuma direktīvas tekstā un īpaši tās 4. pantā.

93. Ir zināms, ka starptautiskās aizsardzības ietvaros saskaņā ar direktīvas 2. panta c) apakšpunktu par patvēruma pieprasījuma izskatīšanu atbildīgajai iestādei ir jāpārbauda, vai personas bailes tikt vajātai pēc atgriešanās savā izcelsmes valstī ir pamatotas. Lai gan baiļu izjūta ir subjektīva, šajā tiesību normā ir runa par baiļu pierādīšanu, ņemot vērā objektīvākus apstākļus. Tātad baiļu pamatotības novērtējumam ir jābūt balstītam vienīgi konkrētu risku izvērtējumā, kuriem ieinteresētā persona tiks pakļauta, atgriežoties savā izcelsmes valstī.

94. Tas pieprasa veikt individuālu starptautiskās aizsardzības pieprasījuma izvērtējumu, kura principi ir noteikti direktīvas 4. pantā.

95. Saskaņā ar direktīvas 4. panta 3. punkta a) apakšpunktu tas nozīmē, ka ir jānovērtē visas pieejamās ziņas un visi atbilstošie fakti par vispārējo situāciju pieprasījuma iesniedzēja izcelsmes valstī un īpaši par šīs valsts likumiem un to piemērošanas veidu.

96. Tas arī prasa, lai tiktu analizēts, kā persona izturēsies pēc atgriešanās savā izcelsmes valstī un īpaši – kādas darbības tā plāno veikt.

97. Saskaņā ar direktīvas 4. panta 2. punktu, 3. punkta b)–d) apakšpunktu un 4. punktu par patvēruma pieprasījuma izskatīšanu atbildīgajai iestādei tādējādi ir jāņem vērā visa pieejamā informācija par patvēruma pieprasītāju īpaši attiecībā uz viņa personību, raksturu, personīgo situāciju, noskaņojumu, vecumu, priekštecēm un darbībām, ko viņš ir vai nav veicis kopš izcelsmes valsts atstāšanas.

98. Kā redzams, runa ir par ļoti konkrētu informāciju, pēc kuras ir vienīgi jāvar noteikt, vai, atgriežoties savā izcelsmes valstī, pastāv pamatotas bažas, ka patvēruma pieprasītāja plānotās darbības viņu pašu pakļaus vajāšanas darbībai. Turpretim nekur šajās tiesību normās nav norādīts, ka, novērtējot baiļu pamatotību, būtu jācenšas rast risinājumu, kas ļautu patvēruma pieprasītājam dzīvot savā izcelsmes valstī, nebaidoties tikt pakļautam vardarbībai, un šajā ziņā viņam prasot atteikties no noteiktām viņam atzītām tiesībām un brīvībām.

99. Otrkārt, tāda interpretācija pretēji direktīvas preambulas 12. apsvērumā un Tiesas pastāvīgajā judikatūrā noteiktajam nenodrošina Hartā nostiprināto pamattiesību ievērošanu.

100. Pirmkārt, šāda interpretācija man šķiet neatbilstoša Hartas 1. pantā nostiprinātajai cilvēka cieņas pienācīgai ievērošanai. Precīzāk, prasot no patvēruma pieprasītāja, lai viņš slēpj, maina vai atsakās no savas ticības publiskas paušanas, viņam pēc būtības tiek prasīts mainīt to, kas ir uzskatāms par būtisku viņa identitātes elementu, t.i., kaut kādā mērā noliegt pašam sevi. Taču nevienam nav šādu tiesību.

101. Otrkārt, šī interpretācija ir pretrunā Hartas 10. pantam, jo ar to ieinteresētajai personai tiek mēģināts atņemt šajā tiesību normā garantētās pamattiesības, šādai rīcībai vienlaikus neiekļaujoties Hartas 52. panta 1. punktā tieši paredzētajos izņēmumos.

102. Turklāt, izvēloties minēto interpretāciju, par patvēruma pieprasījuma izskatīšanu atbildīgā iestāde riskētu pastiprināt pamattiesību pārkāpuma situāciju, no kuras pieprasījuma iesniedzējs jau cieš savā izcelsmes valstī. Visbeidzot, šāda interpretācija padarītu šo iestādi par daļēji atbildīgu pret pieprasījuma iesniedzēju vērstajos pārkāpumos, kaut gan apspiešanas upuris ir viņš.

103. Treškārt, no patvēruma pieprasītāja nevar saprātīgi sagaidīt, ka viņš atteiksies paust savu ticību vai ka viņš slēps jebkādu citu savas identitātes elementu, lai izvairītos no vajāšanas, vienlaikus neriskējot apdraudēt ar direktīvu aizsargātās tiesības un ar to sasniedzamos mērķus²⁹.

104. Konkrētāk, vajāšana nepārstāj būt vajāšana, ja pēc atgriešanās savā izcelsmes valstī persona, īstenojot savas tiesības un brīvības, var izrādīt atturēšanos vai diskrētumu, slēpjot savu seksuālo orientāciju un politiskos uzskatus, slēpjot savu piederību kādai kopienai vai atsakoties piekopt savu reliģiju³⁰. Ja tas tā būtu, direktīvai vairs nebūtu nekāda *effet utile*, jo ar to nebūtu iespējams aizsargāt personas, kuras, tāpēc ka ir izvēlējušās īstenot savas tiesības un brīvības savā izcelsmes valstī, tiek pakļautas vajāšanas darbībām. Tādos gadījumos kā pamatlietā izskatāmais tas nozīmētu apdraudēt direktīvā nostiprinātās Y un Z tiesības, uz kurām viņu patvēruma pieprasījums ir pamatoti balstīts, proti, viņu tiesības publiski paust savu reliģiju, vienlaikus nebaidoties tikt vajātiem.

105. Ceturtkārt, šajā jomā nekas neliedz veikt racionālus apsvērumus. Kā Tiesa lēma savā spriedumā apvienotajās lietās *Salahadin Abdulla* u.c.³¹, riska lieluma vērtējums ir jāveic uzmanīgi un rūpīgi visos tajos gadījumos, kad runa ir par jautājumiem, kas ir saistīti ar cilvēka integritāti un individuālajām brīvībām, proti, par jautājumiem, kas ir saistīti ar Savienības pamatvērtībām³². Taču sagaidīt no patvēruma pieprasītāja, lai viņš rīkojas saprātīgi, lai gan viņš dzīvo nedrošībā un bailēs no agresijas vai brīvības atņemšanas, neļauj korekti novērtēt risku, kādam persona ir pakļauta. Runa ir par nedrošu pieņēmumu, un patvēruma tiesības nevar tikt balstītas uz tādu prognozi. Turklāt manā ieskatā tas liecinātu par pierādījumu vienaldzībai. Precīzāk, neatkarīgi no centieniem, ko ieinteresētā persona varētu izrādīt savā sabiedriskās dzīves izpausmē, savā izcelsmes valstī viņa tik un tā būtu un paliktu ķeceris, disidents vai homoseksuālists. Taču ir zināms, ka atsevišķās valstīs arī pat visnenozīmīgākās darbības var būt iegāns visu veidu represijām.

106. Līdz ar to, ņemot vērā šos apstākļus, es uzskatu, ka direktīvas 2. panta c) apakšpunkts ir jāinterpretē tādējādi, ka pamatotas bailes tikt vajātam pastāv gadījumā, ja pēc atgriešanās savā izcelsmes valstī patvēruma pieprasītājs plāno veikt reliģiskas darbības, kuru veikšana viņu pakļauj riskam tikt vajātam. Šajā kontekstā un lai nodrošinātu Hartā nostiprināto pamattiesību ievērošanu, es uzskatu, ka par patvēruma pieprasījuma izskatīšanu atbildīgā iestāde nevar saprātīgi sagaidīt, lai patvēruma pieprasītājs atsakās no šādu darbību veikšanas, īpaši savas ticības paušanas.

IV – Secinājumi

107. Ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus, es iesaku Tiesai atbildēt *Bundesverwaltungsgericht* šādi:

- 1) Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīvas 2004/83/EK par obligātajiem standartiem, lai kvalificētu trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kā bēgļus vai kā personas, kam citādi nepieciešama starptautiska aizsardzība, šādu personu statusu un piešķirtās aizsardzības saturu 9. panta 1. punkta a) apakšpunkts ir jāinterpretē tādējādi, ka smags reliģijas brīvības aizskārums

29 — No manas analīzes es, protams, izlēdzu situācijas, kad reliģiskie rituāli ir sevišķi nesaprātīgi, kā, piemēram, cilvēku upurēšana vai narkotisko vielu lietošana.

30 — Skat. *Supreme Court of the United Kingdom* (Apvienotā Karaliste) spriedumu lietā *HJ* (Irāna) pret *Secretary of State for the Home Department* un *HT* (Kamerūna) pret *Same*, [2010] UKSC 31.

31 — 2010. gada 2. marta spriedums apvienotajās lietās C-175/08, C-176/08, C-178/08 un C-179/08 (Krājums, I-1493. lpp.).

32 — 90. punkts.

neatkarīgi no šā aizskāruma pamatā esošā ir “vajāšanas darbība” gadījumā, kad patvēruma pieprasītājam šīs brīvības īstenošanas dēļ vai par tās īstenošanu paredzēto ierobežojumu pārkāpuma gadījumā savā izcelsmes valstī draud reāls risks tikt sodītai ar nāvi vai tikt spīdzinātai, tikt pakļautai necilvēcīgai vai cilvēka cieņu pazemojošai attieksmei, tikt novestai verdzībā vai tikt ekspluatētai, vai tikt patvaļīgi ieslodzītai.

Saskaņā ar Direktīvas 2004/83 3. pantu dalībvalstis var ieviest vai saglabāt labvēlīgākus noteikumus, ciktāl šādi noteikumi ir savienojami ar šo direktīvu.

- 2) Direktīvas 2004/83 2. panta c) apakšpunkts ir jāinterpretē tādējādi, ka pamatotas bailes tikt vajātam pastāv gadījumā, ja pēc atgriešanās savā izcelsmes valstī patvēruma pieprasītājs plāno veikt reliģiskas darbības, kuru veikšana viņu pakļauj riskam tikt vajātam. Šajā kontekstā un lai nodrošinātu Eiropas Savienības Pamattiesību hartā nostiprināto pamattiesību ievērošanu, es uzskatu, ka par patvēruma pieprasījuma izskatīšanu atbildīgā iestāde nevar saprātīgi sagaidīt, lai šis patvēruma pieprasītājs atsakās no šādu darbību veikšanas un īpaši no savas ticības paušanas.